

Danske folkeminder og dansk nationalitet

Af Bengt Holbek

(i: Lauri Honko (red.): Folklore och Nationsbyggande i Norden, Åbo 1980)

Der er mange mulige veje ind i det emne, vi beskæftiger os med, og jeg må nøjes med at gribe nogle få temaer og lade dem tjene som illustrationer til en ide, der har affødt endeløse mængder af studier og kunstneriske værker. For at komme ind i emnet skal jeg modstille to nationale festdage: finnernes 28. februar og danskernes 15. juni. Den 28. februar er datoen for Elias Lönnrots afslutning af forordet til *Kalevala*, et værk der fik central betydning for udviklingen af den finske nationale selvbevidsthed. At fejre en begivenhed som udgivelsen af et epos bygget på folkelig tradition med en sådan højtidelighed som i Finland ville nok være utænkeligt hos os. Vort nærmeste nationalsymbolske sidestykke til Kalevaladagen er nok Valdemarsdagen den 15. juni, årsdagen for det slag i Estland, hvor Danmarks nationale banner, Danebrog, efter sagnet dalede ned fra himlen. Denne forskel i national symboldannelse hænger sammen med de to landes forskellige historie. Kampen for en national selvstændighed begyndte i Finland så sent som i 19. årh. og tog form af en kulturel frigørelsesproces. Danmark har derimod været en selvstændig stat så langt tilbage i historien som vi kan skimte, og har derfor ikke nogen sådan frihedskamp i sin fortid. Muligvis gælder denne modsætning i hele Norden: Danmark og Sverige har været selvstændige stater i mange århundreder, mens Finland, Norge, Færøerne og Island i nyere tid har været selvstændige i mindre end hundrede år, og de har frigjort sig fra fremmedherredømme i en periode, hvor bevidstheden om sproglig og kulturel tradition har haft bestemmende indflydelse på statsbegrebet. Efter min mening er det grunden til, at traditioner intimt forbundne med nationalsproget, og det vil i høj grad sige folkedigtningen, har en mere fremtrædende plads i Finland, i Norge og på Atlanter-havsøerne end i Danmark og Sverige. En helt aktuel parallel finder vi i, at Grønland fejrer sin netop vundne nationale selvstændighed med en genudgivelse

af Knud Rasmussens store samling *Myter og Sagn fra Grønland*. Den ny udgiver, Finn Lyng, slutter forordet til første bind således:

»Een ting står tilbage at nævne ... de blandede følelser, der melder sig hos den grønlandske læser ved at stå med denne pragtfulde samling i hånden ... på dansk. – Hvornår vil den grønlandske læser få Knud Rasmussens sagnsamlinger i hænde på sit – og sagnenes – eget sprog? Her er en indlysende opgave for de kommende år: at skabe en komplet udgave på originalsproget og for den almindelige læser i Grønland, af hele det materiale af sagn, myter og poesi, som Knud Rasmussen har samlet blandt inuit [eskimoer] fra Angmagssalik til Beringsstrædet.«

Et så hjerteligt forhold til folkedigtningen har vi nok aldrig haft. Den har vel til tider kunnet begejstre ildfulde sjæle, og visse udvalgte stykker kender enhver af os gennem skolebøgerne; men folkedigtningen blev ikke optegnet og udgivet i større omfang før vi forlængst havde udviklet et nationalt skriftsprog og en litteratur, som næsten fuldstændigt overskyggede den mundtlige tradition. Interessen for folkedigtningen er i det væsentlige kommet til os udefra, den er kommet sent, og den er aldrig slået afgørende igennem. Alligevel har den ikke været uden betydning for udviklingen af den danske nationale selvforståelse, og jeg skal nu forsøge at sammenfatte nogle af de vigtigste træk af emnets historie.

Som god kulturhistoriker vil jeg opdele denne historie i tre perioder. I hver af perioderne er der folk, der har udvalgt dele af den folkelige kulturtradition for at bruge dem i hvad man kan kalde et nationalt program. Programmet har haft forskellig karakter alt efter hvem der har fremført det og i hvilken periode. For at få dette klart for sig må man erindre, at der er stor forskel på begreberne *stat* og *nation*. I vor tid er de fleste europæiske stater nationalstater, dvs. at hver stat hovedsagelig eller udelukkende bebos af folk tilhørende samme nation, og det gør at vi har let ved at opfatte de to begreber som omtrent synonyme. I Sverige bor der svenskere som taler svensk, i Italien bor der italienere som taler italiensk, osv.; men det er en ny tilstand, og resultatet af hårde kampe i 19.-20. årh. Går vi tilbage til tiden før år 1800, er der knapt nogen europæisk stat, der kan betegnes som en nationalstat, muligt med undtagelse af Frankrig, hvis fransktalende befolkning allerede på den tid langt overvejede de forskellige nationale mindretal. De øvrige af tidens store europæiske stater: Storbritannien, Østrig-Ungarn, Rusland, Tyrkiet osv. var nationale konglomerater, og det samme gjaldt de to nordiske stater: Sverige-Finland og det dansk-norske dobbeltmonarki. De var imperialistiske magter, set med nutidsøjne. I det daværende Danmark-Norge boede der faktisk otte forskellige folkeslag: tyskere og frisere i

Holsten og dele af Slesvig; danskere, nordmænd, samer, samt Atlanterhavsøerne folk: færing, islændinge og inuit, eskimoer. Reglen i disse gamle stater var, at et folkeslag var dominerende, statsbærende, og de øvrige underlagte. I Sverige-Finland var svenskerne den dominerende nation, i Danmark-Norge danskerne, dog med det forbehold at tyskere var dominerende i Slesvig-Holsten og til dels også i det egentlige Danmark. Det normale var derfor, at den dominerende nations sprog taltes i kirke, skole og administration, og at der bestod ikke blot en kulturel, men også en sproglig modsætning mellem regimets repræsentanter og den lokale befolkning. Selv hvor de to parter tilhørte samme nation kunne der være himmelvid forskel mellem det officielle rigssprog og den lokale dialekt. I de nationale konglomerater, som de fleste europæiske stater endnu udgjorde i 18. årh., ville nationale bevægelser, der knyttede an til folketraditionen, derfor i de fleste tilfælde have virket splittende snarere end samlende. Alene dette forhold udgjorde en hindring for studiet af nationale traditioner. Hertil kommer, at de gamle stater i deres hele opbygning og karakter virkede hæmmende snarere end inspirerende for studier af folkelig kultur. De lærdes interesser rettede sig primært mod eliten. For denne elite var folket uvidende, dorske, næsten dyriske væsener, hvis kultur var ganske uden interesse – det findes der rigeligt af samtidige vidnesbyrd om.

Det var kun ganske få sider af den traditionelle, nationale kultur, der kunne interessere den lærde og dannede verden før romantikkens tid. I Danmark kan nævnes en række lærde fra Anders Sørensen Vedel i det 16. årh. til N.F.S. Grundtvig i det 19. årh., som interesserede sig for folkeviser, ordsprog samt myter og sagn. Et ejendommeligt udvalg af folkedigtning, kan man måske synes, men i virkeligheden meget logisk. I Vedels berømte *Hundredvisebog* fra 1591, som er tilegnet en dronning, fremhæves værdien af at bevare de gamle viser »om merkelige oc drabelige Personers bedriff oc paafund, Mandom oc styrcke, Rigdom oc Velde, Visdom oc listige Anslag, Saa oc om deris Fald oc Forseelse oc ynkelige oc seldsom Affgang«. Selv om der kan være »eventyr« og »fabler« i viserne, så fortæller de også meget sandt om rigets historie, giver eksempler til advarsel og efterfølgelse, oplyser om gamle dage og henrykker ved deres »skønne Sprog oc runde Tale«.

Vedel var også den første der oversatte Saxos *Gesta Danorum* fra 13. årh. til dansk. Han bidrog derved, som andre lærde fra 16. og 17. århundrede, til den ejendommelige kappestrid mellem danske og svenske om hvis rige der var ældst, herligst og mægtigst. Interessen for viserne, for Saxo, og i det hele taget for fortællinger, sagn og myter fra gamle dage var i høj grad betinget af dette politiske hensyn, hvad man også

kan se af tilsvarende svenske produkter, fra Olaus Magnus' *De nordiske folks historie* til Rudbecks *Atlantica*. Af sagnene havde kun de interesse, som var relevante for tidens antikvariske orientering. Dette ses fx også af den række spørgelister, der fra 1622 og næsten 200 år frem udsendtes til rigets præster: de skulle bl.a. optegne lokale sagntraditioner, navnlig for så vidt som de knyttedes til gamle ruiner, gravhøje, voldanlæg, runestene, kirker osv. Interessen for den folkelige sagntradition var meget selektiv.

Af den øvrige folketradition var det egentlig kun ordsprogene der interesserede de lærde, og det var langt fra dem alle. Der findes en række danske ordsprogssamlinger, begyndende med den middelalderlige Peder Låle, som er anlagt af lærde der har ønsket at give en slags moralkodex i sentensform, bl.a. til skolebrug. Den mundtlige ordsprogstradition der kendes fra nyere tid viser, at udvælgelsen har været styret af moralske kriterier, og at en hel del blev sorteret fra, som ikke kunne tilfredsstille de strengeste krav til sædeligheden.

Der er således ikke tale om, at man i den periode gjorde forsøg på at dokumentere folkekulturen i al dens bredde og mangfoldighed. Eventyrene havde man kun foragt tilovers for, folkelige skikke blev ignoreret, folketroen blev i stor udstrækning direkte bekæmpet i skrift og tale. Den nationale stræben var centreret omkring fyrstens person og den elite der omgav ham, og kun den del af folketraditionen der kunne indpasses i dette program havde interesse.

Det er ganske andre toner vi hører, når Herder i 1773 fremsætter ideen om at udarbejde en *Physiologie des ganzen Nationalkörpers*. Fyrsterne og deres påfund interesserer ham aldeles ikke, han kritiserer tværtimod den hidtidige historieskrivning for at have været en hovedets fysiologi, til og med en hovedets patologi. Vi har ikke tid til her at gennemgå den romantiske folkloristiks opståen, det har været gjort mange gange før, men vi bemærker os den fundamentale nyorientering. Der er tale om en ny klasse mennesker med nye interesser – det fremvoksende borgerskab. Dette borgerskab kom til at stå for en gennemgribende omorganisering af samfundet. Som eksempler på, hvad det kom til at betyde i Danmark, kan jeg blot nævne de store landboreformer sidst i det 18. årh., indførelsen af kommuneinddelingen i 1803, oprettelsen af det første seminarium for læreruddannelse i 1791, indførelsen af den almindelige skolepligt i 1814, oprettelsen af Polyteknisk Lærestalt i 1829, den demokratiske forfatning i 1849, osv. En civil nyorganisering af samfundet, som krævede at langt flere end før i tiden modtog en uddannelse, og som givetvis er en væsentlig årsag til, at man omtrent fra Napoleonstiden oplever en stærk stigning i den offentlige interesse for

menigmands kultur, sprog og traditioner. I de gamle feudale samfund var det nok, at den uvidende underklasse leverede sine tiender og arbejdsydelser samt sin militærtjeneste. Nu skulle alle være medborgere, som der står på Frihedsstøtten, der blev rejst i anledning af landboreformerne i 1788: »At/ den frie Bonde/ kan vorde/ kiek og oplyst/ flittig og god/ hæderlig Borger/ lykkelig« – og: »Borgerfriehe/ bestemt/ ved/ retfærdig Lov/ giver/ Kiærlighed til/ Fædreland/ Mod til dets Værn/ Lyst til Kundskab/ Attraae til Flid/ Haab om Held«.

Det varede ikke mange årtier, før den nyvakte interesse for folket fik national karakter. Endnu i 1810'erne kunne så nationalt sindede folk som brødrene Grimm korrespondere venligt med danske lærde som Rask og Nyerup, men med tiden gjorde den nationale modsætning mellem dansk og tysk sig gældende. Det er velkendt, hvorledes det franske tryk mod Tyskland – militært, politisk, kulturelt – affødte en drøm om tysk rigsenhed; filosofen J.G. Fichtes *Reden an die deutsche Nation* fra 1807-08 kan betragtes som startsignalet. I debatten indgik nu en helt ny type argumenter. Hvor man før havde stredes om et landområdes tilhørsforhold med henvisning til traktater, privilegier, arverettigheder osv., altså hvad vi kan kalde en feudal argumentationstype, får vi nu folkeligt-nationale argumenter. Tyskerne søgte at dokumentere, at en række landområder var af tysk folkelig karakter og derfor burde indgå i en tysk rigssamling. Dette afstedkom naturligvis reaktioner i nabolandene, heriblandt Danmark, og stridens æble her blev Slesvig-Holsten. Skillelinjen ligger et sted i begyndelsen af 1840'erne, måske ved den dag i november 1842, hvor den danske politiker P. Hiort-Lorenzen ophidsede den overvejende tysksprogede slesvig-holstenske stænderforsamling ved at tale sit danske modersmål. Det er bemærkelsesværdigt, at mens de tidligere danske folkemindeudgivelser bar titler som *Udvalg af danske Viser*, *Danske Folkesagn*, *Danske Folkeeventyr*, så fik genudgivelsen af Thieles sagnsamling fra 1843 titlen *Danmarks Folkesagn*, og Svend Grundtvig annoncerede i 1847 med sin *Prøve paa en ny Udgave af Danmarks gamle Folkeviser* samme skarpt nationale holdning: folkeminderne var på vej til at blive nationale skatte. Tankegangen er klart udtrykt i Grundtvigs drøm om et museum for alle Danmarks folkeminder, fremsat i forordet til 3. bind af hans *Gamle danske Minder i Folkemunde* fra 1861. Museets seks sale skal rumme *Danmarks Folkeviser*, *Danmarks Folkeæventyr*, *Danmarks Folkesagn*, *Danmarks Folkeliv*, *Danmarks Folketro*, *Danmarks Ordsprog og Mundheld*. Jfr. *Suomen kansan vanhat runot: Finlands folks gamle runer*.

Om det slesvig-holstenske spørgsmål er skrevet kolossalt meget, men folkemindernes plads i debatten er ikke undersøgt, selv om det nok var

umagen værd. Som udgangspunkt kunne man tage C.F. Allens *Om Sprog og Folke-Eiendommelighed i Hertugdømmet Slesvig eller Sønderjylland*, der udkom som nr. 8 i en serie *Antislesvigholstenske Fragmenter i 1848*, det år hvor den første af de to slesvigske krige begyndte. Allen præciserer grundlaget for sin argumentation i indledningen, hvor han taler om

»Det Eiendommelige og Særegne, som findes hos ethvert virkeligt Folk. Dette Eiendommelige har sin Grund deels i det Præg, som Folket fra sin første Begyndelse har modtaget af Skaberen, deels i den Række af Paavirkninger, som Folket under sin historiske Udvikling har været Gjenstand for enten fra den udvortes Natur, under hvilken det er opvoxet, eller fra de almindelige Verdensbegivenheder, der have gjort deres Indflydelse gjældende paa det. Begge i deres Samvirken danne hvad man kalder Folkets *Nationalitet*. Denne aabenbarer sig i alle de forskjellige Maader, hvorpaa Folkelivet ytrer sig: i Sæder og Skikke, huuslige Liv, Love og offentlige Indretninger, Litteratur og Sprog, og stærkest i det sidste, som det nærmeste og meest umiddelbare Udtryk af Folkeandaen. Disse Egenskaber give i deres Heelhed Folket en vis Charakter, hvorved det adskiller sig fra alle andre Folkefærd (s.1).«

Som dokumentation for Sønderjyllands danskhed henviser han til sproget, sted- og personnavne, runesten, folkesagn, ordsprog, mundheld og billedlige talemåder, lokal sædvaner, skik og brug, lokale spisevaner, klædedragt og byggeskik. Specielt om sagnene skriver han:

»Sagnet omfatter Alt, hvad der sætter et Folks Tanke, Følelse og Indbildningskraft i Bevægelse; Historiens Minder og Fremtidens Haab, Sjælens Lidenskaber og Menneskenes mangfoldige Kæmpen og Stræben, Naturen saaledes som den viser sig for Øiet, og dens hemmelige Virken i Jordens Indre, Livet, som rører sig i Havets skjulte Dyb og Skovens Dunkelhed: Alt bliver Gjenstand for denne Folkedigtning, der skyder frem ligesaa uvilkaarligt af Folkets Indre, som Blomsterne af Jordens Skjød. Fortidens Helte og de svundne Dages Bedrifter drager Sagnet indenfor sin Kreds, og ubekymret om Historiens Ord omdanner Folket dem efter sit Billede, skaber dem saaledes, som de maatte være, for at Folket skal erkjende dem for sine (s. 125-26).«

Allens bog udkom samme år også på engelsk og tysk, tydeligvis i tiltro til, at denne form for argumentation ville finde et lydhørt internationalt publikum. Hans ord rummer genklange af førromantisk national heltedyrkelse, som man kan høre, men nu koblet sammen med en karakteristisk romantisk forestilling om folket som en naturgiven, mytisk helhed med sin egen form for ubevidst poetisk geni. Allens ord kunne have været det teoretiske programskrift for Svend Grundtvigs *Gamle*

danske Minder i Folkemunde, der begyndte at udkomme seks år senere, men Grundtvig henviser ikke til ham, og måske var det overflødig: hans tanker var allemandseje i den borgerlige, nationalliberale kreds, hvortil også Grundtvig hørte, og hvorfra folkemindesinteressens varmeste støtter og fortalere udgik.

Det danske folkemindestudium er fra begyndelsen præget af en frontstilling mod det tyske. Det er kendt, at Slesvig, som i hovedsagen er oprindeligt dansk område, i kraft af sin tidlige tilknytning til Holsten gradvis blev fortysket. Tyskheden trængte frem med udgangspunkt i byerne og var baseret på tysk dominans i administration, kirke- og skoleforvaltning, handel og håndværk, mens landbefolkningen, der endnu midt i 19. årh. udgjorde befolkningsflertallet, længe forblev rent dansk. I 18.-19. årh. fortyskedes også denne sydfra. Mindre kendt er det nok, at tyske lærde, deriblandt folk som Jakob Grimm, hævdede at *hele* Jylland oprindeligt havde været tysk, men var blevet undertvunget af de fra Sverige indvandrede daner. Grimm skrev i 1840 til den danske oldforsker C.C. Rafn:

»Hvad var da så frygteligt i den tanke, at hele halvøen [Jylland] atter i fremtiden måtte slutte sig nærmere til Tyskland end til de skandinaviske øer? Tænk på Norge, hvis udskillelse egentlig afkræftede Danmark – har det ikke derved vundet i frihed og magt? Og så den noget fordommede og, som Holberg lærer os, på Sjælland noget ringeagtede Jyde ville måske udfolde sig mere levende, hvis han engang blev bragt i en anden retning. For de danske (så forvovent det end er at udtale sig overfor et følelsesfuldt og oplyst folk) ser jeg kun frelsen i generhvervelsen af Skåne eller i en nøjere tilslutning til Sverige.« (Schütte 1909, jfr. Hammerich 1963).

Denne tanke vedblev at gå igen hos tyske lærde helt op til nazitiden. Argumentationen blev imødegået på samme front af en række danske forfattere. Som eksempler kan man nævne Johannes Kok, hvis *Danske Ordsprog og Talemåder fra Sønderjylland, samlede og sammenstillede med gamle og nyere nordiske Ordsprog* (Kbh. 1870) udtrykker et særligt aspekt i nationalitetskampen, nemlig den bevidste tilknytning til nordisk folketradition; endvidere Gudmund Schütte, hvis *Altyske Annexionslærdomme om dansk Land og Folk* (Kbh. 1909) grundigt tilbageviser den tyske kulturhistorisk-folkloristiske argumentation, og hvis *Dansk Folkekarakter* (Kbh./Oslo 1928) forsøger at give en karakteristik af, hvad der er typisk dansk, med støtte i bl.a. sagn, anekdoter, ordsprog og andre arter af folkedigtning; endelig Claus Eskildsen, hvis *Dansk Grænselære* (Kbh. 1936, oftere optrykt) i anledning af den fornyede trussel sydfra opsummerer og supplerer den folkeligt-nationale

argumentation. Eskildsen viser, at selv om størstedelen af befolkningen i Sydslesvig, dvs. den del af Slesvig der ved folkeafstemningen i 1920 bestemte sig for tilslutning til Tyskland, er tysksindet og taler tysk, så har den fremdeles danske skikke, kostvaner, klædedragt, byggemåde osv. og adskiller sig klart fra befolkningen i Holsten. Det må derfor efter Eskildsens mening være opgaven at fremkalde en ny sindelagsændring i en befolkning, som stadigvæk dybest set er dansk. Dette program er dog aldrig blevet virkeliggjort.

Det ligger i sagens natur, at den folkelige argumentationstype, som det fremvoksende borgerskab udarbejdede i 19. årh., måtte lægge vægt på enhed og historisk kontinuitet. Ved nederlaget i den 2. slesvigske krig i 1864 var Danmark blevet berøvet Slesvig og Holsten, og da Norge var blevet afstået til Sverige allerede i 1814, eksisterede der ikke længere i det egentlige Danmark – vi kan her se bort fra Atlanterhavsøerne, som var meget fjerne og havde meget små befolkninger – nogen modsætning mellem stat og nation; der var ikke længere nationale mindretal i Danmark. Alt hvad der kunne fremdrages af vidnesbyrd om folkekulturen, kunne derfor umiddelbart indsættes i den nationale og statslige stræben, som var en og samme sag. Men måske netop fordi der ikke var nogen kamp, noget modsætningsforhold, forblev folkeminderne en biting uden afgørende selvstændig betydning; et storværk som *Danmarks gamle Folkeviser* kunne ikke få en national position som *Kalevala*.

I den nationale enhedsstræben kom det aldrig rigtig klart frem, at grebet »den danske nation« dækkede over modsætninger, at meget af det man udnævnte til at være folkelig tradition faktisk var underklassetradition. Jeg skal blot belyse det med et enkelt eksempel: I 1894 gjorde den store jyske folkemindesamler Evald Tang Kristensen en rejse til Slesvig, som på den tid havde været under tysk herredømme i 30 år. Forinden besøgte han højskolen i Askov lige nord for den nye grænse for at skaffe sig nogle kontaktadresser, og han fik også navne og adresser på en del gode danske mænd i det sønderjyske. De viste sig også at være pålidelige nok, men det viste sig desuden, skriver han,

»at de dog ikke kunde være mig til Nytte paa den Maade, det særlig gjaldt om, da deres Interesser gik i helt andre Retninger, og derfor fik jeg ikke den Hjælp af dem, som jeg havde haabet. (*Minder og Oplevelser IV*, Viborg 1928, s. 42).«

I dag er det let nok at se hvori problemet bestod. Tang Kristensen fik anvisning på gode, nationalt sindede danske mænd, men de fandtes i borgerskabet og blandt de velstillede bønder, og de folkeminder han var på jagt efter fandtes på hans tid i det væsentlige kun blandt fattigfolk.

Hos borgere og bønder kunne man finde danske flag, danske bøger, danske sange og viser – hos fattigfolk kunne man finde folkeviser, sagn og eventyr. Den nationale enhed og helhed lod sig i virkeligheden kun konstruere hvis man overså eller bortforklarede de socialt betingede kulturforskelle. Dette helhedssyn, som underbetoner modsætningerne inden for en given befolkning, er den dag i dag fremherskende i borgerlig folkloristik, selv om stadig flere i den seneste generation har indset betydningen af at studere disse modsætninger.

Det ville kunne lade sig gøre, hvis tiden tillod det, at vise hvorledes de fleste folklorister, ikke blot i Danmark men i størsteparten af Europa, tilhørte borgerskabet og delte dets livssyn og idealer. Til borgerskabet må i denne sammenhæng også regnes de større, mere velstående bønder. Samme borgerskab er imidlertid i løbet af dette århundrede, og ganske særligt efter 2. verdenskrig, blevet mere og mere internationalt sindet, hvad der i hvert fald i Danmark har ført til, at dets interesse for folkeminderne er blevet mindre og mindre. På den baggrund kan man i øvrigt godt forundres over, at der i 1959 kunne skabes baggrund for oprettelsen af et Nordisk Institut for Folkedigtning. Hvem stod egentlig bag, og hvilke interesser skulle instituttet varetage? I den tid jeg virkede ved NIF, fra 1959 til 1972, lykkedes det mig aldrig rigtig at blive klar over instituttets politiske placering. At instituttet ikke måtte overtage hvad man rundt omkring betragtede som nationale opgaver, var klart fra begyndelsen. At det indgik i rækken af fællesnordiske initiativer, hvoraf der efterhånden er en del, blev efterhånden tydeligt; men om det skulle være instrument i opbygningen af en ny nordisk identitet, var vanskeligt at se. Der var en række fællesnordiske ideer og planer i 1950'erne og 1960'erne, men de blev bremset af den politiske udvikling og for Danmarks vedkommende endeligt afskåret ved tilslutningen til Fællesmarkedet i 1972. Den eneste vej frem, som jeg kunne øjne i min tid som leder af NIF, 1968-72, var udbygning af informationsformidlingen, og denne linje har min efterfølger Lauri Honko fortsat og videreudviklet i stor stil. For de nordiske folklorister er dette en betydelig fordel; men hvilke planer og tanker findes der egentlig hos de politikere og embedsmænd, som år efter år sikrer videreførelsen af et projekt, hvis egentlige fundament er nationalpolitisk? Det er jeg aldrig blevet klar over.

I de sidste tyve år er der gradvis vokset en ny interesse for folketradition op, som har en helt anden basis end de to bevægelser, jeg har nævnt hidtil. Det begyndte med den angelsaksiske interesse for folkesang og folkemusik, som nåede Danmark i løbet af 1960'erne. Dansk Folkemindesamlings musikforskere, og jeg tænker her særlig på Thorkild og Annelise Knudsen, ikke blot intensiverede indsamlingsarbejdet, men

engagerede sig også aktivt i en bestræbelse for at genskabe en folkelig musikkultur. Dette program, som har en udtalt politisk karakter, vender sig bevidst mod den dominerende borgerlige kultur og opfatter folkekulturen som et brugbart politisk kampmiddel. I 1970'erne er det materialemæssige grundlag for denne retning blevet stærkt udvidet i de forskellige græsrodsbevægelser arbejder på at skabe en folkelig modkultur. Vi har set en opblomstring af interessen for folketetro, naturmedicin, gamle håndværksformer osv., som også kommer til udtryk hos en del af de studenter, der i dag søger til universitetet i København for at studere folkemindevidenskab.

Det er nok for tidligt at udtale sig om de store linjer i denne kamp for en alternativ kultur, men den må nævnes her, fordi den har fået et ejendommeligt nationalt islæt i forbindelse med Danmarks indtræden i fællesmarkedet, eller Romunionen som modstanderne gerne kalder den med understregning af dens udanske karakter. Fællesmarkedmodstanderne, som for en betydelig del findes på den politiske venstrefløj, er ved at tilegne sig de nationale symboler, som det efterhånden mere højreorienterede borgerskab har mistet interessen for. Hvor det i 1842 var en nationalt sindet borger, der forargede slesvigholstenerne ved at tale dansk i stænderforsamlingen, er det i 1979 socialister og kommunister, der forarges over, at danske embedsmænd i fællesmarkedet ifølge instruks skal tale engelsk eller tysk i stedet for at benytte sig af det modersmål, som de efter Rom-unionens forfatning har ret til. Den socialistiske bevægelse, som i sin oprindelse i 19. årh. var international, er i Danmark på det sidste blevet en forsvarer af nationale værdier – og igen, som for 100 år siden, gøres der front mod tyskhedens fremtrængning. Det bliver interessant at se udviklingen på disse linjer fremover.

Det mest problematiske ved disse nationalpolitiske bestræbelser, som vi nu har strejft, er at folketraditionen i grunden er så dårligt egnet til at støtte dem. Folkloristiske undersøgelser især i den seneste generation har grundigt belyst mange sider af folketraditionens betydninger og funktioner, men mig bekendt er det endnu ikke lykkedes at dokumentere deres nationale karakter. Begreber som dansk folketradition, Danmarks folkeminder osv. har i virkeligheden ikke meget konkret indhold, om overhovedet noget. Folkekulturen er altid lokalt betinget og som oftest desuden betinget af forhold som køn, stand, alder osv. De nationale konstruktioner er efter min mening snarest politiske fiktioner, som til forskellig tid har tjent forskellige gruppers ideologiske mål. Skal vi gøre virkelige fremskridt i folkloristisk forskning, må vi se bort fra nationsbegrebet og overlade det til den politiske forskning. Vi har kun brug for det som middel til at afklare vor videnskabs mærkværdige historie.

Litteratur

- Bausinger, Hermann 1971: *Volkskunde. Von der Altertumsforschung zur Kulturanalyse*. Berlin/Darmstadt.
- Emmerich, Wolfgang 1968: *Germanistische Volkstumsideologie*. Tübingen.
- Hammerich, L.L. 1963: Jacob Grimm und sein Werk. *Brüder Grimm Gedenken* 1963, 1-21. Marburg.
- Hayes, Carlton J.H. 1960: *Nationalism: A Religion*. New York.
- Holbek, Bengt 1978: The Social Relevance of Folkloristics. *Unifol*, 1977, 21-43. København.
- Holbek, Bengt 1979: Folkemindevidenskab. *Københavns Universitet 1479-1979*, bd. XI, s. 48-85.
- Kohn, Hans 1967: *The Idea of Nationalism*. New York.
- Schütte, Gudmund 1909: *Altyske Annexionslærdomme*. Kbh.

Kræmmermarked

Køber

Retro-stil er højeste mode – måske dog mest blandt storbyboere. For mange er det en livsstil at gå på kræmmermarked og finde brugte møbler eller gammelt service.